

KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Dergisi

KAYSERİ UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Makale Türü	Derleme Makalesi	Yıl	2024	ss.	1-11
Gönderi Tarihi	14.11.2023	Cilt	6	DOI	10.51177/kayusosder.1391001
Kabul Tarihi	05.05.2024	Sayı	1		
Online Yayın Tarihi	29.06.2024	Ay	Haziran		

Kapadokya Krallığı döneminde Pınarbaşı *^Δ

Pınarbaşı during the Cappadocia Kingdom

Harun DUMAN¹

Öz

Eskiçağda Anadolu'ya gelen Asurlu Ticaret Kolonileri, Kayseri'de bulunan Kaniş Karum'u kendilerine merkez yapmalarıyla bölge önemli bir hale gelmiş ve dolayısıyla Pınarbaşı'nın da önemi artmıştır. Bu dönemde Pınarbaşı'ndan birçok ticaret kervanı ve ticaret yolu geçmiştir. Yazının da ticari ilişkiler vasıtasıyla Anadolu'ya gelmesi ile birlikte çivi yazısı özellikle Kaniş'te kullanılmaya başlanmıştır. Bu sayede Eskiçağda Kayseri ve dolayısıyla Pınarbaşı hakkında önemli bilgiler günümüze kadar ulaşmıştır. Anadolu'da Perslerin hâkimiyetinde kurulan yerel yönetimlere satraplar atanmış ve bunların Anadolu'daki en büyüğüne Kapadokya ismi verilmiştir. Büyük İskender'in, Persler ile savaşmasını fırsat bilen kral 1. Ariarathes, kendisini Kapadokya satrapı olarak ilan etmiştir. Kendisinden sonra gelen 3. Ariarathes, MÖ 255 yılında Grekçe "Basileos" unvanını kullanarak kral unvanını almıştır. Bu kral, Ariarathes (Pınarbaşı) adlı bir yerleşim yerini daha da yaşanılır hale getirerek burayı krallığın başkenti yapmıştır. 3. Ariarathes'in yerine gelen 4. Ariarathes ise krallığın başkentini Mazaka'ya (Kayseri) taşımıştır. Anadolu'nun büyük bir kısmını adım adım gezen İskoç Arkeolog William Ramsay, 1888 yılında yayınladığı "Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası" adlı eserinde Pınarbaşı (Aziziye) ilçesi ile ilgili bilgi vermekte ve bölgenin eskiçağlarda ve yakın zamanlarda aldığı isimlere değinmektedir. Ramsay, ayrıca Pınarbaşı'ndan geçen Tsamantos (Zamantı) Irmağı hakkında da bilgiler vermektedir. Strabon'un bahsettiği Karmalis Çayı'nın Malatya ili sınırlarından geçen Tohma Çayı olamayacağını ve Karmalis'in, Tsamantos olması gerektiğini delilleriyle açıklamıştır.

Anahtar Kelimeler: Pınarbaşı, Aziziye, Ariarathes, Kapadokya, Kayseri.

Abstract

The Assyrian Trade Colonies, who came to Anatolia in the Ancient Age, made Kaniş Karumu in Kayseri their centre and the region became important and thus the importance of Pınarbaşı increased. During this period, many trade caravans and trade routes passed through Pınarbaşı. With the introduction of writing to Anatolia through trade relations, cuneiform script began to be used especially in Kaniş. In this way, important information about Kayseri and therefore Pınarbaşı in ancient times has survived to the present day. Satraps were appointed to the local administrations established under Persian rule in Anatolia and the largest of these in Anatolia was named Cappadocia. King Ariarathes I, who took advantage of Alexander the Great's war with the Persians, declared himself the satrap of Cappadocia. Ariarathes III, who came after him, took the title of king in 255 BC, using the

^Δ Yazarlar bu çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmiştir. Aksi bir durumda Kayseri Üniversitesi KAYÜSOSDER Dergisi sorumlu değildir.

* Bu makale, 10-12 Mayıs 2018 yılında yapılmış olan ve kitap haline getirilmemiş, yayınlanmamış olan Pınarbaşı (Aziziye) Sempozyumunda sunulmuş bildirinin genişletilmiş halidir.

¹ Dr, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi, dumanharun63@gmail.com.

Greek title "*Basileos*". This king made a settlement called *Ariaratheia* (Pınarbaşı) even more livable and made it the capital of the kingdom. Ariarathes the 4th, who succeeded the 3rd Ariarathes, moved the capital of the kingdom to *Mazaka* (Kayseri). Scottish Archaeologist William Ramsay, who traveled through most of Anatolia step by step, gives information about the Pınarbaşı (Aziziye) district in his work titled "Historical Geography of Anatolia" published in 1888 and mentions the names the region took in ancient times and in recent times. Ramsay also gives information about the *Tsamantos* (Zamantı) River passing through Pınarbaşı. He explains with evidence that the Karmalis Stream mentioned by Strabon cannot be the Tohma Stream passing through the borders of Malatya province and that Karmalis must be Tsamantos.

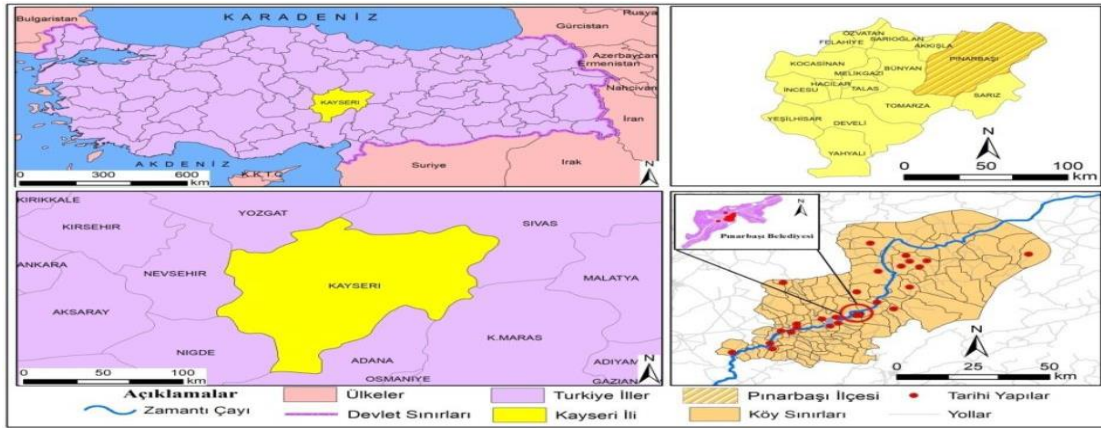
Keywords: Pınarbaşı, Aziziye, Ariaratheia, Cappadocia, Kayseri.

1. Giriş

Pınarbaşı, Kayseri ilinin 89 km doğusunda, Kayseri-Malatya yolu üzerinde yer alan 35.388 nüfuslu bir ilçedir. İlçe, İç Anadolu Bölgesi'nin yukarı Kızılırmak bölümündedir. Yüzölçümü 3328 km² olan ilçenin rakımı, 1546 metredir. Kayseri'ye 89 km uzaklıkta olup, kuzeyinde Sivas, batısında Bünyan, güneyinde Tomarza ve Sarız, doğusunda Kangal ve Gürün bulunmaktadır. İlçenin merkezinden başlayarak, doğu yönüne 2000 rakımına kadar çıkan Uzunyayla platosu önemli bir alanı kapsamaktadır. İlçe merkezi genellikle düz bir alanda kurulmuştur. İlçeye bağlı yerleşim yerleri genel olarak dağlık ve engebeli alanlarda meskündür. İlçenin güneydoğusunda Tahtalı sıradağları vardır. İlçede önemli bir akarsu olan ve Seyhan nehrinin bir kolu olan Zamantı Irmağı akmaktadır. Zamantı Irmağı, Şerefiye köyünün sınırlarında doğmakta, Tomarza sınırından geçerek Seyhan nehrine ulaşmaktadır. Bu akarsu, Pınarbaşı'nın Eskiçağlardan günümüze kadar yerleşim yeri olmasına katkı sağlamıştır. Doğu Anadolu bölgesinde hâkim karasal iklim Pınarbaşı'nda da mevcuttur. Kışları soğuk, yazları kurak ve sıcaktır (Canpolat, 2017, ss. 1-2).

Şekil 1

Pınarbaşı İlçesinin Haritası

Kaynak: Öcal, T. (2020). Pınarbaşı (Kayseri) tarihi-kültürel mekânın turizm amaçlı coğrafi analizi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10)19, s. 248.

MÖ 2. binyıl başlarında Asurlular, büyük bir organizasyon kurarak Anadolu'da ticaret faaliyetlerine girişmişlerdir. Bu bağlamda Asurlular, Anadolu'daki yerel krallıkların da iznini alarak ticaret yapmaya ve vergi vermeye başlamışlardır. MÖ 1775-1725 yılları arasında tekabül eden bu döneme literatürde *Kültepe Çağı* denir (Memiş, 2011, ss. 224-225). Asurlu tüccarlar, Asur dilinde *Liman* manasına gelen Karumların yanında o dönemde bir de kervansaray manasına gelen ve tüccarların konakladığı *wabartum* adında yerleri kullanmışlardır. Anadolu'daki en önemli Karumlardan olan Kaniş Karum'unda yapılan kazılar ve araştırmalar neticesinde binlerce çivi yazılı tablet bulunmuştur. Böylece Eskiçağ Kayseri tarihine ışık tutulmuştur. Asurlu tüccarların Anadolu'ya özellikle Kayseri'ye gelme amaçları, genel olarak Asur'dan Anadolu'ya kalay ve dokuma ürünleri getirmek ve Anadolu'daki yerel

krallıklardan altın, gümüş ve bakır satın almaktı. Yollarını kaybetmemek için *SARRIDUM* adında rehberler ve eşek sürücüleri kiralarlardı. Ayrıca taşıdıkları mallardan sorumlu olan *KASSARUM* adında bir aracı da yanlarında bulunurdu. Kervanların koruması için de yerel krallıklara 1 MİNA gümüş (500 gram gümüş) veya 4 şekel gümüşten yapılmış para öderlerdi (Şahin, 2004; Işık, 2020, ss. 14-15).

Eskiçağlarda önemini koruyan Pınarbaşı, özellikle ticaretin de etkisi ile ticaret yollarının geçtiği bir yer olmuştur. Günümüzde Tomarza ve Pınarbaşı yolu izlenerek Kurubel Geçidi'ne rastlanabilir. Yine Kaniş Karum'a gelen tüccarlar, Anadolu'ya gelirken sırasıyla İslahiye, Bahçe, Maraş (Marqasi) ve Pınarbaşı yolunu kullanırlardı (Sağır, 2016, ss. 24-29). Kültepe/Kaniş'ten Asur ülkesine gitmek için de üç yol kullanırlardı. Bunlardan birincisi ve konuyla alakalı olan yol güzergâhı şu şekildedir: Kayseri'den Pınarbaşı'na, oradan Gürün ve Darende'ye, oradan da Malatya üzerinden Diyarbakır'a geçilir ve nihai olarak Dicle Nehri izlenerek Asur ülkesine varılırdı. Asurlu tüccarlar, gelirken de şöyle bir güzergâh kullanmışlardır; Dicle Nehri geçilerek Anadolu'ya varılır, daha sonra Urfa üzerinden Gaziantep ve Maraş'a varılır, zorlu olan Doğu Toroslardan da geçtikten sonra sırasıyla Göksun, Sarız ve Pınarbaşı'na varılır (Şahin, 2011, s. 91). En sonunda buradan Kaniş'e geçilirdi. Bu yola Güney Yolu denilirdi. Bir diğer Pınarbaşı üzerinden Kaniş'e varmanın yolu ise: Dicle nehri takip edilerek, Diyarbakır'a, Elazığ'dan geçerek ise Malatya'ya varılırdı. Buradan da Gürün, Darende ve Pınarbaşı üzerinden Kaniş'e varılırdı. Bu yol güzergâhına da Kuzey Yolu denilirdi (Özer, 2020, ss. 53-54).

Şekil 2

Asur Ticaret Kolonilerinin İzlemiş Olduğu Yol Güzergâhları

Kaynak: Şahin, H.A. (2010, 22-24 Ekim). Asurlu tüccarlar için güney yolu ve İncesu'nun önemi [Bildiri Sunumu]. 1. Ulusal İncesu Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Kayseri, s. 93.

Bilinen ilk dünya imparatorluklarından birini kuran Pers kralı 2. Kyros, bütün Ön Asya devletlerini kendi himayesine almıştır. Bu bağlamda 2. Kyros, Pers İmparatorluğunun gerçek kurucusu sayılabilir (Memiş, 2012 s. 188). Kurduğu imparatorluk, etnik ve coğrafi bakımdan çok büyüktü. Bundan dolayı 2. Kyros, fethedilen yerlerin nasıl yönetileceği konusunu da vali manasına gelen *satrapes* veya *satrap* denilen yöneticilerle çözmeye çalışmıştır. Bu kelime Farsçada *Ksaçapavan* (krallığın koruyucusu) manasına geliyordu. Anadolu'yu işgal eden Persler, dönemin güçlü devletlerinden olan Lidyalıları yenerek Anadolu'ya tamamen hâkim olmuşlardır. Bu bölgeyi yönetmesi için ilk olarak satraplar görevlendirilmiştir. Buna göre; Artabas'a Kappadokia, Artakamas'a Phryghia, Khrysantas'a Lydia ve İonia, Adosios'a Karia, Pharnoukhos'a Aiolis ve Helles Pontos bölgeleri verilmiştir. Günümüz Türkiye sınırları içerisinde Perslerin beş tane büyük satraplığı vardır. Bunlar; Daskyleion, Sardeis, Kappadokia, İonia ve Armenia satraplıklarıdır. Orta Anadolu'da bulunan Kappadokia satraplığı,

Behistun kitabelerinde *Katpatuka* adıyla kaydedilmiştir. Bütün bu satraplıkların yönetimi, mimarisi ve ekonomisi büyük Pers krallığı örnek alınarak oluşturulmuştur. Satraplar, çok önemli meselelerde Pers kralının onayını almak zorunda kalırlardı. Kendi iç meselelerinde ise kendileri karar verirlerdi. Pers kralının adına Anadolu'dan vergi toplayan bu satraplar, isyan gibi durumlarda ordu toplama yetkisine de sahipti. Ayrıca satrapları denetleyen *kralın gözü* adlı denetim memurları da Anadolu'da mevcuttu. Bunlar, Pers devletinin aleyhine oluşabilecek herhangi bir durumu veya satrapların durumlarını Pers kralına rapor ederlerdi. Yukarıda saydığımız Pers satraplarının listesini Herodotos'un *Historia* adlı eserinde de görmek mümkündür. Herodotos bu listelere *Nomos* adını vermiştir. Herodotos, eserinde Kappadokia (Katpatuka) bölgesi için *Suriyeliler* diye söz etmektedir. Buradan yola çıkacak olursak dönemin bölge halkına Geç Hitit devletlerinden kalan insanlardan dolayı böyle dediği varsayılabilir. Eser, daha da derin incelendiğinde Helenlerin Kappadokia bölgesinde yaşayanlara genel olarak Suriyeliler dedikleri görülmektedir (Kaya, 2018, ss. 159-166). Yukarıda aktarılan bilgilerden yola çıkarak dönemin Kayseri ve Pınarbaşı yöresi hakkında sosyal, ekonomik mimari ve ticari yapısı hakkında yorumlar yapılabilir.

Bundan sonraki tarihlerde ise bölge halkı, bağımsız Kapadokya Krallığı'nın kurulması için girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler zamanla sonuç bulur ve MÖ 360 yılında bölgenin bir kolu Büyük Kapadokya'nın merkezi *Mazaka* (Kayseri) şehri olmuştur. Büyük İskender'in, bu girişimleri engelleme ve bölgeyi tekrar hâkimiyeti altına alma çabası halkın direnişi karşısında başarısız olmuş ve 1. Ariarathes MÖ 332'de kendisini kral ilan etmiştir. Bundan sonra gelen Kral 3. Ariarathes ise krallığın başkentini *Ariarathia* (Pınarbaşı) yapmıştır (Mutlu, 2018, s. 181).

Osmanlı Devleti döneminde ise Aziziye adı ile 1861 yılında Sultan Abdülaziz tarafından Sivas iline bağlı olarak kurulan Pınarbaşı, bu tarihten önce çoğu medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Örneğin Hititlerin Kayseri ve Pınarbaşı dolaylarında hüküm sürdüğü bilinmektedir. Türklerin Anadolu'ya ayak basmalarından sonra Danişment Gazi'nin kurduğu Danişmendli Beyliği'nin sınırları içinde de kalan Pınarbaşı, bu dönemde Bizans ile Türk beylikleri arasında geçen savaşlara ve Anadolu'yu Türk toprağı haline getirme çalışmalarına şahit olmuştur (Temel, 1973, s. 18). Daha sonraki tarihlerde Osmanlı Devleti'nde önemi artan Aziziye, 1862 ve 1865 yılları arasında sancak yapılmıştır. 1865'ten 1923 yani Cumhuriyet'in ilanından sonraya kadar kaza olarak kalan Aziziye, 1927 yılından sonra Kayseri iline bağlanarak Pınarbaşı ismini almıştır (Akay, 2019, s. 152).

2. Kapadokya krallığının kuruluşu

Kapadokya krallığı, Anadolu'da kurulmuş en önemli siyasi yapılardan birisidir. Ulaşım ve ticaret yollarının üzerinde olması ona bu niteliği kazandırmıştır. Orta Anadolu'da doğu-batı yönlü bir bağlantı oluşturmuştur (Bulut, 2019, s. 158). Kapadokya ismi, Persler döneminde *Katpatukka* olarak anılmaya başlandığını belirtmiştik. Bu ismin anlamı ise (*iyi at yetiştirilen bölge*) manasına gelmektedir. Hititler, imparatorluk çağında (MÖ 1460-1190) at yetiştiriciliğine büyük önem veriyorlardı. Bu maksatla farklı ülkelerden at yetiştiricilerini kendi ülkelerine davet ediyorlardı (Erkiletlioğlu, 2006, s. 67). Fakat kelimenin Hatti, Hitit, Luvi ve Asur gibi dillerin hangisine ait olduğu hala tartışma konusudur. Yine de Katpatuka sözcüğüne yazılı olarak ilk kez Pers Kralı Büyük Daryus'un (Dareios, MÖ 522-486) İran'daki Bisütun (*Behistun*) yazıtında rastlanılır (Pekin, 2014, s. 22).

Büyük İskender, babası 2. Filip'ten devraldığı devleti daha da büyütme isteği ve bu suretle Makedonya'dan başlayarak önce Yunanistan'da daha sonra da Anadolu'da fetihler yapmıştır. O dönemde Anadolu'da Perslerin hâkimiyeti vardır. Persler ile yaptığı savaş sırasında birçok başarı elde etmiş, Anadolu'nun ortasına kadar gelmiş ve *Ankyra*'dan (Ankara) Kapadokya'ya geçmiştir. Bölgenin çoğunu ele geçiren Büyük İskender, Kapadokya'ya Sabiktas adlı bir Persliyi satrap olarak atamış ve bölge Makedonyalıların egemenliğine girmiştir. Kapadokya bölgesi, Makedonyalıların egemenliğine geçtikten sonra Strabon, bölge hakkında şöyle der: "*Makedonialılar ülkenin bir kısmını isteyerek, bir kısmını da istemeyerek satraplıktan krallığa çevirmişlerdir. Bu krallıktan birine Asıl Kappadokia veya Tauros yakınındaki Kappadokia hatta Büyük Kappadokia ve diğerine de Kappadokia Pontika ismini vermişlerse de bunlar, Pontos olarak adlandırmışlardır*" (Arslan & Bulut, 2017, s. 53).

Nitekim bölge halkı, Makedonyalıların egemenliğini kabul etmeyerek satrap Sabiktas'a karşı gelmişlerdir. Büyük İskender'in de Persler üzerine tekrar sefere çıkmasını fırsat bilen halk, karışıklıklardan faydalanarak Pers soylularından 1. Ariarathes'in etrafında toplanmışlardır. Ariarathes ise, 45 bin kişilik ordu toplayarak Makedonyalıların egemenliğine son vermiş, MÖ 332 de kendisini bağımsız Kapadokya satrabı ilan ederek Kapadokya Krallığını kurmuştur. Böylelikle batıda Kızılırmak'tan, doğuda Fırat nehrine, güneyde Toroslardan, kuzeyde Karadeniz'e kadar yayılacak olan Kapadokya Krallığı tarih sahnesine çıkmıştır (Tekin, 2010, s. 162).

Şekil 3

Kral 1. Ariarathes Döneminden Bir Sikke

Kaynak: Kırılı, S., Şen, N., & Şahin, M. (2017). Vamık Volkan'ın tanımladığı bazı toplumsal ilmeklerin antik Kapadokya sikkelerindeki izdüşümleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(2), s. 150.

3. Ariarathia'nın (Pınarbaşı) kuruluşu

1. Ariarathes'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu 2. Ariarathes, Makedonyalılar ile savaşarak krallığı daha da güçlendirmiştir. 2. Ariarathes'ten sonra tahta geçen isim 3. Ariarathes olmuştur. Bazı bilim adamlarınca 3. Ariarathes, Kapadokya'nın gerçek kralı olarak kabul edilir. Çünkü kendisinden önce tahtta oturanların sikkelerinde "Kral" unvanı yer almıyordu. 3. Ariarathes'in bastırıldığı sikkelerde Grekçe "Basileos" yani kral unvanı kullanıldığı görülmüştür (Erkiletlioğlu, 2006, s. 73).

3. Ariarathes, bunlarla da kalmamış kendisine bir başkent arama sürecine girmiştir. Göksun-Sivas yolu üzerinde, içinden *Tsamantos* (Zamanti) Irmağı'nın geçtiği yörede, günümüz Pınarbaşı ilçesinin Beştepe, Çukuryurt ve Tepe Mahallesi olarak adlandırılan mevkilere ailesi ve ordusu ile yerleşmiştir. Daha sonra burayı başkent yaparak ismini Ariarathia koymuştur. Bu şehrin geçmişi Tabal Krallığına kadar dayanmaktadır. Tabal Krallığından kasıt Hitit devletinin yıkılmasıyla; Kayseri, Nevşehir ve Niğde illerini kapsayan bölgedir (Yiğit, 2000, s. 177). Yani diyebiliriz ki 3. Ariarathes zaten var olan bir şehri daha da geliştirerek, burayı Anadolu'nun ticari, kültürel ve idari merkezi haline getirmeye çalışmıştır.

Malatya'yı da kapsayacak şekilde Kapadokya sınırlarını genişletmiş ve Hititlerin, Pınarbaşı'nın Karakuyu köyüne yaptıkları dünyanın ilk barajını örnek alarak Pınarbaşı'nın Bağlama mevkiinde yaptığı ve hala kalıntıları bulunan büyük bir bentle yaklaşık 4 km uzunluğu ve 1,5 km genişliğine sahip bir baraj gölü yaptırmıştır (Bozkurt, 2016, s. 11; Himmetoğlu, 2018, s. 368). Kral 3. Ariarathes, bu barajda sandallarla dolaşıp zevk sefa sürdürdüğünü ve barajın çökerek etrafa zarar verdiğini Strabon, *Geographia* adlı eserinde şöyle anlatır:

Melas, dar bir geçitle Halys'a (Kızılırmak) bağlandığından Kral Ariarathes buraya bir baraj yaparak komşu ovayı denize benzer bir göl haline sokmuş ve bazı adaların Kyklad adaları gibi dış dünya ile ilgisini keserek burada çocukça zevklerle vakit geçirmiştir. Fakat birden baraj çökmüş, sular tekrar yayılmış ve bu şekilde dolan Halys, Kappadokia toprağının birçoğunu silip süpürmüş, birçok yerleşim yerini ve tarım arazilerini harap etmiştir (Strabon, 2012, s. 10).

Daha sonra Ariarathia'yı Anadolu'nun seçkin kentlerinden yapmak için girişimlerde bulunmuş olan karal 3. Ariarathes, 15 bini atlı olmak üzere 45 bin kişilik ordu kurmuş, Kapadokya ve Kilikya

bölgeleri arasındaki bölge olan *Kataonia* bölgesini ve ayrıca *Melid*'i (Malatya) de krallığın topraklarına katarak büyütülmüştür. Ayrıca İskender'in haleflerinden olan ve Mısır'da hüküm süren Seleukoslar ile siyasi evlilik yaparak konumunu daha da güçlendirmiştir. Nitekim 3. Ariarathes'in ölümü üzerine yerine geçen 4. Ariarathes, başkenti MÖ 220'de *Mazaka*'ya (Kayseri) taşımıştır. Bu tarihten sonra Ariarathes'in önemi azalmıştır (Erkiletlioğlu, 2006, s. 74).

Şekil 4

Kral 3. Ariarathes'e Ait Bir Sikke.

Kaynak: Kırılı, Şen, & Şahin, 2017, s. 151.

Kapadokya Krallığı, daha sonraki dönemlerde Roma İmparatorluğu hâkimiyetine girmiş ve özellikle Iulius Caesar ve Magnus Pompeius arasındaki siyasi çekişmelere de tanıklık etmiştir. Dönemin Kapadokya kralı III. Ariobarnazes, Magnus Pompeius'u desteklese de Caesar, Pompeius ile giriştiği mücadeleyi kazandıktan sonra kendisine dokunmamıştır. Daha sonra Marcus Antonius, Kapadokya krallığının son kralı olan Arkhelaos'u tahta geçirmiştir. Arkhelaos, tahta kaldığı yıllarda MÖ 36-MS 27, hem Roma İmparatoru Augustus Caesar ile yakın arkadaş olması hem de imparatorluğa daha yakın görünmek için *Mazaka* bölgesinin ismini *Caesarea* olarak değiştirmiştir (Tuncer, 2021, s.102). Roma İmparatorluğundaki bir iç çekişmeye bu kral döneminde de rastlanır. Kral Arkhelaos, Marcus Antonius ile Augustus arasındaki taht kavgasında Marcus Antonius'u desteklemiştir. Savaşı kazanan Augustus kendisine ve krallığına dokunmamıştır. Fakat daha sonraki yıllarda Roma'nın yöneticilerinden olan Tiberius, Arkhelaos'u Roma'ya çağırarak, izlediği siyaseti beğenmediğinden dolayı kral Arkhelaos'u öldürtmüştür. Böylelikle Kapadokya Krallığı MS 17'de sona ermiş ve yerine bir Roma eyaleti olacak olan *Provincia Cappadocia* kurulmuştur (Dio, 1955, s. 154; Tuncer, 2021, s. 20; Orhun, 2018, ss. 582-583).

Tablo 1

Kapadokya Krallığı'nın Hüküm Sürmüş Kralları

1. I. Ariarathes (MÖ 332-322)	2. II. Ariarathes (MÖ 301-280)	3. II. Ariarnanes (MÖ280-230)
4. III. Ariarathes (MÖ 230-220)	5. IV. Ariarathes (MÖ 220-163)	6. V. Ariarathes (MÖ 163-130)
7. Orophernes (MÖ 159-157)	8. VI. Ariarathes (MÖ130-116)	9. VII. Ariarathes (MÖ 116-101)
10. VIII. Ariarathes (MÖ 101-99)	11. IX. Ariarathes (MÖ 99-87)	12. VIII. Ariarathes (iki kere) (MÖ 90-86)
13. I. Ariobarnazes (MÖ 95-63)	14. II. Ariobarnazes (MÖ 63-52)	15. III. Ariobarnazes (MÖ 52-42)
16. X. Ariarathes (MÖ 42-36)	17. Arkhelaos (MÖ 36-MS 17)	

Kaynak: Orhun, M. (2018, 16-20 Nisan). Kappadokia Krallığı [Bildiri sunumu]. *ICOSS Social Conference'de sunulan bildiri*, Nevşehir, s. 574.

İskoç Arkeolog, Seyyah ve Yeni Ahit uzmanı William Mitchell Ramsay 1851-1939, Anadolu'yu gezmiş, eski yollarını çizmiş ve 19. yy. Anadolu'su hakkında değerli bilgileri bir araya getirerek 1888 yılında *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası* adlı eserinde yayımlamıştır. Bu eserinde Pınarbaşı üzerinde de durmaktadır. Ramsay'ın Eskiçağda bölge hakkında bilgi sahibi olması ve isabetli yorumlar yapması eserinin incelenmesine olanak sağlamıştır. İlk olarak *Tsamantos* (Zamantı) Irmağına

değinen Ramsay, bu nehri Strabon'un Coğrafyası'nda geçen Karmalis Çayı olduğuna değinir. Bazı tarihçilere göre Strabon'un Coğrafyası'nda geçen Karmalis çayı, Malatya ili sınırları içinden geçen Tohma çayıydı. Bu savı Strabon'un eserinden verdiği örnekler ile çürütürerek Karmalis nehrinin büyük ihtimalle Tsamantos nehri olacağını şu şekilde belirtir:

Karmalis'in yerini tayin etmek için Karmalas Nehri için söylenmiş isimleri kontrol etmek gerekir. Ünlü coğrafyacı Heinrich Kiepert, Karmalis Nehri'nin Fırat'ın kollarından biri olan ve Melitene (Malatya) eyaletinden geçen Tohma Çayı olacağını düşünmüştür. Bu örnek Strabon'un belirttiği örnekler olduğuna terstir. Strabon, Geographia adlı eserinin 539 uncu sayfasında, yukarı Karmalas'ın geçici olarak tıkanıp ve sonuç olarak Cilicia'da Mallos (Mağarsa-Adana) civarındaki yerleri sel bastığından bahsediyor ve 537 inci sayfasında da Karmalas'ın Cappadocia'dan başka Cilicia'dan da geçtiğini söylüyor. Bu örneklerden yola çıkarak Karmalis Nehri'nin, Cappadocia'nın ta kuzeyinden doğarak Saros'la birleştikten sonra Mallos civarında denizle birleşen Tsamantos suyu olduğu kesindir. Pyramos Nehri'nin Mallos'a çok yakın geçtiği halde Zamanti ile Saros'un biraz daha ilerden aktıkları doğrudur. Fakat Tsamantos Nehri'nin geçtiği yerleri, Strabon'un dediği gibi, Mallos civarında bazı Kilikia köyleri diye tarif etmek mümkündür. Bunlar göz önüne alındığında Strabon'un tarifine uyabilen Tsamantos'tan başka nehir yoktur (Ramsay, 1960, s. 319).

Daha sonra da Tsamantos (Zamanti) Irmağının geçtiği yer olan Aziziye (Pınarbaşı) hakkında bilgi verir:

Bu nehrin şu anda kullanılan Tsamantos ismi, yüksek ihtimalle Bizans tarihçilerinin ara sıra bahsettikleri Tsamantos kal'asından (Kale) gelir. Bu kal'anın bulunduğu lokasyon tartışmalı olsa da Cappadocia'da, Zamanti Suyun aktığı yerlerde olma ihtimali de vardır. Kesin olarak bu kalenin nehrin üst taraflarında olduğunu da ilave edebiliriz. Zamanti Su ismini Gediz Çayı, Gebren Suyu, Porsuk Suyu gibi isimlerle karşılaştırınca, "Zamanti şehrinde gelen su" anlamına geldiği açıkça görülebilir. Bir şehre veya kaleye verilen Tsamantos veya Zamanti adının, Türklerin Anadolu'ya geldiği zamana kadar yaşamış olduğu kesindir. Nehre ismini net bir şekilde verebilecek iki nokta vardır; biri, son zamanlarda Çerkezlerin yaşadığı yerin kaymakamlığı olan ve Sultan Abdülaziz'e ithafen Aziziye denilen küçük yerleşim yeridir. Aziziye'nin konumu önemli ölçüde dikkate değerdir (Ramsay, 1960, s. 319).

Yazar, daha sonra Pınarbaşı mevkiinde bulunan Zamanti Irmağı ve bu suyun ismini nereden aldığı hakkında bilgi verir:

Zamanti suyunu kuşatan tepelerden bir takım harikulade su kaynakları akmaktadır. Nehrin, adını bu pınarlardan almış olması gayet mümkündür. Nasıl ki, Sakarya'nın da asıl su kaynağının çiftelerdeki büyük kaynaklar olup, bir iki mil aşağıda bunlara katılan uzun dereleri olmadığı kabul edilmiştir. Zamanti suyuna ismini vermek ihtimali olan bir ikinci yerde, su kaynağından az bir mesafede, nehrin tam üzerindeki Viranşehir'dir. Bu iki noktadan birisinin Karmalis olması lazım gelir. Tsamantos yüksek bir tepede olduğu için Viranşehir'de olmasına imkân yoktur; bu, daha ziyade Aziziye'nin lokasyonuna uyar; şu halde Viranşehir'in de Karmalis olması muhtemeldir (Ramsay, 1960, s. 319).

Sonraki bölümlerde ise yazar Zamanti isminin nihai kökeni üzerinde durmaktadır:

Bir başka ihtimal daha vardır: Karmalis, Bizans devrinde Tsamantos denilen yerin eski ismi olabilir. Her ne kadar, Rum tarihçilerinin Türk isimlerini kullanmaları daha geç bir devre tesadüf ederse de belki Zamanti da Bizanslıların Türklerden aldıkları ecnebi bir kelimedir. O zaman hem Tsamantos'un ve hem de Karmalis'in şimdiki Aziziye'nin isimleri olması muhtemeldir. Fakat bana bu ihtimal çok uzak gözüküyor. Tsamantos kelimesinde bir yerli Anadolu şivesi vardır. Bu suretle Tsamantos ismini taşıyan bir kal'a Aziziye'de olup yanındaki muhteşem kaynaklar da nehrin Zamanti suyu adını almasına sebep olmuştur (Ramsay, 1960, s. 320).

5. Sonuç

Eskiçağlardan günümüze kadar Kayseri ve yöresi çok önemli yerleşimlere ev sahipliği yapmıştır. Bölge, yazılı kaynaklar incelendiğinde Hattiler, Hititler, Hititler yıkıldıktan sonra ise onlardan kalan ardıllar, Persler, Romalılar ve nihai olarak Türklerin Anadolu'yu fethi ile günümüze kadar gelen hükümdarlıklarına şahit olmuştur. Bu bölge, Orta Anadolu'da yol geçiş güzergâhları üzerinde olmasından dolayı ticari olarak da gelişmiş, doğu ve batı arasında bir köprü vazifesi görmüştür. Özellikle Asur Ticaret Kolonileri devrinde Asurlu tüccarların uğrak noktası Kayseri Kültepe/Kaniş olmuştur. Asurlu Tüccarların Anadolu'daki ticaret ağlarının merkezi Kaniş Karum'u olmasından dolayı bölgenin önemi artmıştır. Öte yandan Asurlu tüccarlar, kendileri ile yazıyı da Anadolu'ya getirerek Anadolu'nun tarihi devirlerini başlatmışlardır. Yazı ile birlikte o dönemde Anadolu'da yer alan yerel beylikler, yaptıkları işleri kayıt altına almışlardır. Bunu yaparken de çivi yazısı ve kil tabletler kullanmışlardır. Bu sayede Eskiçağ Kayseri ve dolayısıyla Pınarbaşı hakkında bilgilere ulaşılmış oluyoruz.

Bu çalışmada görüldüğü üzere Pınarbaşı bölgesi, Hititler ve Asur Ticaret Kolonileri devrinde adı çok geçmese de kervan ve ticaret yollarının (Güney ve Kuzey yolları) Pınarbaşı üzerinden geçtiği görülüyor. Dolayısıyla bir yerden ticaret yolunun geçmesi o yerin gelişmesi ve diğer kültürlerle de maruz kalması sonucu ortaya çıkmaktadır. Yine, bu çalışmada Pınarbaşı bölgesinin Hitit ardıllarından olan Tabal Krallığının sınırları içerisinde olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda diyebiliriz ki Pınarbaşı, o dönemlerde siyasi ve kültürel olarak da önemini korumaktadır. Hititlerden başlayarak onlardan kalan Geç Hitit Devletlerinin son dönemine kadar olan dönemde bölge; hukuki, siyasi, kültürel ve ticari bakımdan dönemine göre önemli gelişmeler yaşamıştır.

Bundan sonraki dönemde ise bölge Pers hâkimiyetine girmiştir. Pers Kralı 2. Kyros'un Ön Asya'daki çoğu yeri fethetmesi ile birlikte büyük bir imparatorluk kurulmuş ve bu fethedilen yerlerin yönetimi zor olduğu için Satraplık denilen bir çeşit vali manasına gelen yönetici sınıfı ortaya çıkmıştır. Persler, bu sayede fethettikleri yerleri daha kolay yönetmişler ve merkezdeki Pers imparatoruna bağlı yöneticiler atamışlardır. O dönemdeki en önemli bölgelerden olan Orta Anadolu ve özellikle Kapadokya bölgesine de Katpatuka ismini vererek buraya da bir satrap veya vali atamışlardır. Çalışmada da belirttiğimiz üzere bu dönemde satrapların yaptıkları çalışmalar ile bölge kültürel bakımdan Pers etkisi ile donatılmaya çalışılmıştır. Bundan dolayı Kayseri ve çevresinin hatta Pınarbaşı'nın bile o dönemde Pers kültüründen etkilendiği sonucuna varılabilir.

Büyük İskender'in Anadolu'da Perslere karşı zafer elde etmesine müteakiben, Kapadokya'da Makedon egemenliği başlamış, nitekim Kapadokya halkı, Makedon egemenliğine karşı ayaklanmış ve Pers soylularından Ariarathes'in etrafında toplanarak Kapadokya krallığını kurmuşlardır. 3. Ariarathes ise, sulak, yerleşime uygun ve Zamantı Irmağının içinden geçtiği yeri krallığının başkenti yapmış, ismini de Ariarathia (Pınarbaşı) koymuştur. Dönemin ticari olarak uğrak noktalarından olan bu kent, 3. Ariarathes'in ölümüne kadar krallığın başkentliğini yapmış ve abad edilmiştir. 3. Ariarathes öldükten sonra ise yerine geçen 4. Ariarathes, krallığın başkentini Mazaka'ya (Kayseri) taşıyarak Ariarathia'nın önemini yitirmesine sebep olmuştur. Fakat bu dönemden sonra Ariarathia, yerleşime uygun ve Zamantı Irmağının bereketli sularından dolayı insanların yerleşmek için uğrak noktalarından biri olmuştur.

Arkeolog ve Seyyah olan William Ramsay ise Anadolu'yu karış karış gezerek izlenimlerini not aldığı ve 1888 yılında yayımladığı *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası* adlı eserinde o dönemdeki ismi ile Aziziye yani Pınarbaşı kazasına da uğrayarak izlenimlerini yazmıştır. Ramsay, Strabon'un *Geographika* adlı eserinde geçen *Karmalis Çayı* nın Zamantı Irmağı olacağı kanısına varır ve o dönemdeki bazı yazarların Zamantı suyunu lokalize ederken düştükleri yanlışları hem Strabon'dan hem de kendi izlenimlerinden yola çıkarak anlatır ve Pınarbaşı ile Zamantı Irmağı hakkında doğru bilgiler verir. Ona göre Zamantı Irmağı, yukarı Kapadokya bölgesinden doğarak günümüz Adana'da bulunan Mallos/Magarsa'dan da geçerek denize dökülür. Sadece bu bilgi bile bu nehrin Tohma Çayı olamayacağını doğrular niteliktedir. Zamantı Irmağının aktığı pınarlardan da bahseden Ramsay'a göre, şehir ismini bu pınarlardan almıştır. Pınarbaşı'nın çok güzel bir mevkie kurulduğuna değinen Ramsay, Zamantı isminin de Bizanslılar tarafından Türklerden alındığına dikkat çekmiştir.

6. Araştırmanın etik yönü

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bu araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğunu beyan ederim.

7. Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

8. Katkı oranı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Notlar:

1. Asurlu tüccarların genel olarak ödedikleri vergiler şu şekildedir: *Tatum* (yol vergisi), *Niŕhatum* (tekstil, kalay ve gümüş vergisi), *Ŗaddü'atum* (Karumlara ödenen genel %2'lik vergi), *Qaggadatum* (baş vergisi), *E-İŖratum* (öŖür vergisi), *Wasitum* (ihraç vergisi), *Eriptum* (giriş vergisi). Ayrıntılı bilgi için bkz.: (Işık, 2020, s.15).
2. Karum ve Wabartum isimleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz.: (Bayram, 1994).
3. Kaniş Karumu hakkında daha detaylı bilgi için bkz.: (Albayrak, 2003, s.1).
4. Asur Ticaret Kolonileri dönemi yerli halkı ve Asurlu tüccarlar arasındaki münasebetler ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz.: (Çeçen, 1990).
5. Asur Ticaret Kolonileri döneminde genel olarak Anadolu'da izlenen yol güzergahları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: (Gökçek, 2004, s.153).
6. Herodot'un Kapadokya bölgesinde yaşayanlar için Suriyeliler demesi hakkında Ayrıntılı bilgi için bkz.: (Herodotos, 2012, s. 41; Tuncer, 2021, s.10).
7. Eskiçağda Kapadokya bölgesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: (Tuncer, 2021).
8. Tabal Krallığı, MÖ birinci bin yılın ilk yarısında Orta Anadolu'da batıda Tuz Gölü (Tatta), doğuda Malatya (Melid), kuzeyde Kızılırmak ve güneyde Kilikya bölgesine kadar uzanan sınırları olan bir Geç Hitit Krallığıdır. Bu krallık ile ilgili çalışmalar az olduğundan bilgiler sınırlıdır. Fakat dönemin süper gücü olan Asurlular ile savaştıkları bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: (Pullu, 2006; Yiğit, 2000).

KAYNAKÇA

- Akay, T. (2019). Kuruluşundan Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar Aziziye kazası (Pınarbaşı) ve çevresinde at yetiştiriciliği. *Kafdağı Dergisi*, 4(2), 140-159.
- Albayrak, İ. (2003). Kaniş Karumu'nun bir mektubu. *Archivum Anatolicum*, 6(1), 1-9.
- Arslan, M., & Bulut, E. (2017) Eskiçağda Kappadokia bölgesinin sınırları. *Journal of History Studies*, 9(2), 49-65.
- Bayram, S. (1994, 5-9 Eylül). Kültepe metinlerinde geçen yeni yer adları ve bunların değerlendirilmesi [Bildiri Sunumu]. XI. Türk Tarih Kongresinde sunulan bildiri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Bozkurt, M. (2016). *Pınarbaşı-Aziziye*. Pınarbaşı Belediyesi Kültür Yayınları.
- Bulut, E. (2019). Kappadokia kralı V. Ariarathes. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 148-161.
- Canpolat, F.A. (2017). *Pınarbaşı ilçesinin (Kayseri) beşeri ve iktisadi coğrafyası*. (Tez no. 486163) [Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.

Duman, H. (2024). Kapadokya Krallığı döneminde Pınarbaşı.

Çeçen, S. (1990, 19-21 Temmuz). Yeni Kültepe metinlerine göre yerli-Asurlu münasebetleri [Bildiri Sunumu]. *Uluslararası 1. Hititoloji Kongresinde sunulan bildiri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Çorum.

Dio, C. (1955). *Roman history VII*. Cambridge Press.

Erkiletlioğlu, H. (2006). *Geniş Kayseri tarihi*. Bel-Sin Eğitim Hizmet Güzelleştirme ve Yardım Vakfı Kültür Yayını.

Gökçek, L.G. (2004). Asur ticaret kolonileri çağında Anadolu'da kervan güzergâhları ve taşımacılık. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 151-164.

Herodotos, (2012). *Historia*. (Çev. M. Ökmen). Türkiye İş Bankası Yayınları.

Himmetoğlu, M. F. (2018). Kaniş'ten Mazaka'ya antik çağda Kayseri tarihi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(13), 362-372.

Işık, A. (2020). Anadolu'da Asur ticaret kolonileri çağı. *Atlas Dergisi*, 8(1), 13-18.

Kaya, M.A. (2018), Anadolu'da Pers Satraplıkları: kuruluş, yönetim ve etnik yapı. *Cedrus Dergisi*, VI, 159-179.

Kırlı, S., Şen, N., & Şahin, M. (2017). Vamık Volkan'ın tanımladığı bazı toplumsal ilmeklerin antik Kapadokya sikkelerindeki izdüşümleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(2), 147-160.

Memiş, E. (2011). *Eskiçağ Türkiye tarihi*. Ekin Yayınları.

Memiş, E. (2012). *Eskiçağ medeniyetleri tarihi*. Ekin Yayınları.

Mutlu, S.A. (2018, 4-5-6 Ekim). Pers hâkimiyeti altında Mazaka'da meydana gelen ekonomik ve kültürel gelişmeler [Bildiri sunumu]. 1. Uluslararası Develi-Âşık Seyrani ve Türk Kültürü Kongresinde sunulan bildiri, Erciyes Üniversitesi, Kayseri. <https://www.develikongre.org/icerikler/1asik-seyrani-ve-turk-k-kong>

Orhun, M. (2018, 16-20 Nisan). Kappadokia krallığı [Bildiri sunumu]. *ICOSS Social Conference'de sunulan bildiri*, Nevşehir.

Öcal, T. (2020). Pınarbaşı (Kayseri) tarihi-kültürel mekânın turizm amaçlı coğrafi analizi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 242-267.

Özer, F. (2020). *Asur Ticaret Kolonileri Devrinde (M.Ö. 1974-1719) Anadolu'da maden ticaretinin ekonomiye yansımaları*. (Tez no. 621267) [Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.

Pekin, F. (2014). *Kapadokya: Kayalardaki şiirsellik gezi rehberi*. İletişim Yayınları.

- Pullu, S. (2006). *Tabal bölgesi tarihi-M.Ö.I. binyılın ilk yarısında Tabal Krallığı'nın siyasal ve ekonomik tarihi*. (Tez no. 215086) [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.
- Ramsay, W.M. (1960). *Anadolu'nun tarihi coğrafyası*. (Çev. M.İ. Pektaş). Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi. (Orijinal Çalışma 1888'de yayımlandı).
- Sağır, T. (2016). *Eski Anadolu'da önemli bir tapınak kenti: Kummanni / Komana (Şar)*. (Tez no. 421540) [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.
- Strabon, (2012). *Geographia XII-XIII-XIV*. (Çev. A. Pekman). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Şahin, H. A. (2004). *Anadolu'da Asur ticaret kolonileri devri (MÖ 1975- 1725)*. Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Şahin, H.A. (2010, 22-24 Ekim). Asurlu tüccarlar için güney yolu ve İncesu'nun önemi [Bildiri Sunumu]. 1. *Ulusal İncesu Sempozyumunda sunulan bildiri*, Kayseri.
- Tekin, O. (2010). *Eski Yunan ve Roma tarihine giriş*. İletişim Yayınları.
- Temel, M.A. (1973). *Kuruluşundan 50. yıla kadar Pınarbaşı*. Elif Matbaacılık.
- Tuncer, H. (2021). *Roma imparatorluğu döneminde Kapadokya bölgesi (MS I. ve II. yüzyıllar)*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları.
- Yiğit, T. (2000). Tabal. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40(3-4), 177-189.